

comentarii critice

F

o experiență dintre cele mai plăcute ca, deschizând o carte, să-ți găsești în ea presimțirile adevărate. E ca și cum, spuse de o altă gură, obsesiile care te-au frământat le regăsești într-o formă izbitor de cunoscută. Ba mai mult, constăți cum ele ating o claritate stranie, un fel de limpezime la care, dacă ai fi încercat singur, probabil n-ai fi

ajuns. Și cum lucrurile de care vorbește Baricco sunt grave, nici nu știi ce s-ar cuveni să simți mai întâi: admirație pentru perspicacitatea autorului sau neliniște față de viitorul care ne așteaptă.

Descrisă lapidar, ideea lui Baricco este următoarea: omenirea se află în pragul unei mutații de proporții planetare. Căci nu mai este vorba de banale modificări regionale, al căror răsunset s-ar mărgini la hotarele zonei în care au apărut, ci de o metamorfoză afectând existența tuturor. Pe deasupra, modificarea cu pricina nu privește ambianța și contextul vieții umane, ci intimitatea ei: ne sunt afectate chiar obișnuințele mentale, setul de reflexe psihice pe care *homo sapiens* le-a dobândit în urma selecției biologice. Așadar, nu ni se schimbă doar clima și condițiile de viață, dar și regimul spiritual. Pe scurt, ne îndreptăm spre un *modus vivendi* în care vechile și verificatele valori tradiționale sunt puse sub semnul întrebării.

Regula acestei schimbări sună astfel: valorile de tip intrinsec vor fi înlocuite cu cele de tip extrinsec. Cum formula aceasta nu spune mare lucru, s-o detaliem: tot ceea ce înainte era considerat ca având un substrat stabil și durabil – substanță, esență, fire – lasă acum locul relației. Din acest moment, nu mai avem de-a face cu realități de sine stătătoare, ci doar cu verigi într-un uriaș lanț al comunicării globale. Nimic nu mai stă în picioare în chip autonom, ci totul se leagă într-o rețea a circulației universale. Până și noțiunea de identitate a omului se reduce la numărul de relații în care el intră. A fi înseamnă a intra în relație. În acest fel, valoarea unui om nu mai stă în pretenșile lui calități intrinseci, ci în numărul de relații pe care le întreține cu exteriorul. Cuvinte precum „inerent“, „imant“, „intim“ și „constitutiv“ vor deveni metafore găunoase. Ele vor fi substituite de termeni ca „tranzitoriu“, „intermediar“ și „pasager“. Iar deasupra tuturor, ca un nou și dominant zeu semantic, va trona cuvântul *link*: ceva există numai în măsura în care de la el și înspre el pleacă și vin cât mai multe linkuri.

Se naște astfel o viermuială globală a cărei însușire de bază stă în circulație: circulația informațiilor, a mărfurilor, a banilor sau a oamenilor. Totul e circulație. Numai că circulația înseamnă *circularitate*, adică *cerce*: învîrtire într-un carusel al cărui principiu de existență este mișcarea, dar o mișcare rapidă, dintr-un loc în altul, o mișcare care, treptat, golește realitatea de conținut. Într-o asemenea vîrtelniță, profunzimea este înlocuită cu superficialitatea, expresia cu informația, dialogul cu comunicarea, iar adîncimea de reflexie cu viteza de reacție. Tot ce are legătură cu starea, cu zăbovirea, cu contemplația și concentrarea dispar spre a face loc repeziunii, alunecării, acțiunii și atenției distributive. Să stai e totuna cu a muri. Să te miști echivalează cu a trăi, chiar dacă viața, în noua sa ipostază, aduce cu o alunecare bezmetică la suprafața lucrurilor.

Totul e să fii trimis mai departe, totul e să nu te oprești. Dacă te oprești, apare pericolul de a cădea pe gânduri, de a deveni reflexiv, caz în care problemele de conștiință sunt inevitabile. Iar noua paradigmă culturală nu rabdă problemele de conștiință, tribulațiile și frământările meditative, adică timpii morți, intervalele golite de acțiune, pe scurt *viața în spirit*. A fi reflexiv e condiția sigură a ratării. E ca și cum întreaga omenire începe să sufere de un sindrom de hiperactivitate ale cărui simptome sunt: neputința de a sta locului, de a privi în gol, de a fi meditativ, de a gusta pe îndelete o carte, un vin sau un film artistic; într-un cuvînt, neputința de a avea viața interioară. Totul trebuie făcut din mers, în fugă și fără întrerupere. Dacă ai întrerupt goana, te prăbușești în tine, iar acesta e infernul. Asemenea unui schior nautic care se poate păstra pe linia de plutire cîta vreme viteza de alunecare nu scade sub un anumit prag, omul contemporan trebuie să alerge mereu

Autorul seamănă cu un crainic care, pentru a atenua spaima provocată de o știre apocaliptică, alege să ne-o spună pe un ton jovial.

Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

În pragul mutației

Alessandro Baricco, Barbarii. Eseu despre mutație, trad. din italiană de Dragoș Cojocaru, Humanitas, 2009, 238 pag.

la suprafața lucrurilor. Dacă încearcă să aprofundeze ceva, își micșorează viteza de deplasare și cade.

Ilustrarea cea mai grăitoare a acestui carusel este internetul. O rețea miriapodică în care poți rătăci la nesfîrșit, dintr-un *site* în altul, în virtutea unei alunecări perpetue. Scopul acestei alunecări este însuși actul pe care ea îl reprezintă. Cu alte cuvinte, navigarea pe internet se are pe sine drept unic punct de atracție, și asta fiindcă senzația alunecării și a vitezei este experiența cea mai spectaculoasă pe care omul contemporan o poate avea. E ca și cum ai intra într-un labirint în care fiecare încăpere te trimite la cît mai multe alte încăperi, într-o goană ce-și află motivația în ea însăși. Cel mai grav lucru ce ți se poate întîmpla este să ieși din labirint. Așadar, o febrilitate a comunicării în care actul comunicării e mai important decît mesajul comunicat. Schimbarea de semnale contează, nu conținutul lor. Repeziunea gesturilor, nu finalitatea lor. Prins într-o astfel de cușcă digitalică, omul devine o verigă într-un lanț, o secvență dintr-un șir de secvențe, un nod printre miliardele de noduri ce sunt legate, planetar, prin conexiuni și mesaje.

Și totuși, caruselul e atrăgător tocmai pentru că oferă oamenilor o experiență inedită. Experiența aceasta am numit-o deja: alunecarea fără oprire dintr-un loc

în altul. Care e sensul acestei alunecări? Plăcerea de a luneca. Cine subestimează voluptatea fișnirii la suprafața lucrurilor nu poate înțelege noua paradigmă culturală. Așa cum există plăcerea alunecării pe schiuri, tot așa există plăcerea navigării pe internet, a zapării programelor de televizor, a răsfoitului ziarelor, a schimbării cravatelor etc. În aparență, totul pare frivol, în realitate, plăcerea aceasta surclasează orice altă experiență hedonistă. În ea găsim o motivație suficient de puternică pentru a da naștere unui nou *modus vivendi*. Baricco numește acest nou stil de viață „barbarism“, în contrast cu acel tipar clasic al tradiției umaniste în care valoarea se definea prin ierarhie, profunzime, efort și stăruință. Prin urmare, adepții acestui nou regim de viață sunt „barbarii“. „Adepți“ e puțin spus, mai nimerit ar fi să-i numim mutanți. Niște specimene a căror minte funcționează altfel decît a noastră. Pentru ei nu contează decît șirul de secvențe, circulația, alunecarea, viteza și superficialitatea. Deviza lor este mișcarea, iar crezul lor este experiența digitalică.

Că asemenea mutanți există nu e o dramă, drama este că stilul lor l-a molipsit pe al nostru. Ceva din obișnuințele și reflexele lor s-a întipărit și în noi. Încetul cu încetul, începem să semănăm cu ei. Așa se face că nu mai citim cărți cu desfătarea cu care o făceam altădată, cum nici intransigența noastră în materie de valori nu mai e aceeași: suntem mai toleranți, mai docili, adică mai pregătiți pentru a ne recunoaște înfrîngerea.

În acest regim de înfrîngere consimțită, cartea este o victimă sigură. E vorba de carte în sens tradițional: o experiență strînsă în copertile unei narațiuni încheiate, așadar un univers autonom pe care îl guști după legi ce-i sunt intrinseci. Genul acesta de cărți este azi în minoritate. În locul lui a apărut celălalt tip de cărți, cărțile care nu sunt cărți, ci verigi în marele lanț de secvențe ale comunicării. Ceea ce caracterizează o asemenea pseudo-carte e că sistemul ei de referință se află mereu în afara ei, caz în care cartea nu mai e deschisă de dragul ei înseși, ci de dragul unor factori ce-i sunt externi. Așa se face că oamenii citesc o carte doar fiindcă i-au văzut mai întîi ecranizarea, doar fiindcă le-a plăcut cum arăta la televizor autorul, sau doar fiindcă în carte e vorba de viața unui politician. Pe scurt, puzderia de variabile care alcătuiesc contextul cărții e mai important decît cartea. Cartea nu mai are un text propriu, izolat și înzestrat cu valoare, ci devine o broșură ale cărei instrucțiuni de întrebuințare se află altundeva, dar nu în paginile ei. Cartea își pierde autarhia, iar noul ei rost este să te trimită repede la altceva. Cînd o carte te silește să zăbovești asupra ei, recitind-o și studiind-o, ea aparține celeilalte paradigme. În schimb, noua carte trebuie să fie citită ușor, plăcut și repede, altminteri timpul destinat lecturii începe să semene cu un timp mort și plicticos. Lectura se cere a fi făcută cu psihologia clientului de *fast food*-uri: fără efort și fără temeri existențiale.

Oricît ar încerca Baricco să ne convingă că nu trebuie să luăm lucrurile în tragic, nu reușește. Autorul seamănă cu un crainic care, pentru a atenua spaima provocată de o știre apocaliptică, alege să ne-o spună pe un ton jovial. De aici mina zglobie cu care ne anunță domnia barbariei. Cum s-ar spune, viitorul e trist, dar să nu intrăm în panică. Paradigma culturală poate să dispară, dar nu e un capăt de lume, căci nu e prima oară în istoria omenirii cînd au loc asemenea schimbări. Și atunci, de ce să ne lamentăm? Cum să nu ne lamentăm cînd ni se ia aerul în care am crescut și ni se cere ca, în loc de plămîni, să respirăm prin branhii?

În concluzie, o carte sumbră scrisă pe un ton alert, de parcă Baricco, vorbind despre barbari, se molipsește de stilul lor. Așa se face că *Barbarii* e scrisă în galop, cu scurtimi de frază și cu schimbări bruște ale unghiului de vedere. Și astfel, un caleidoscop de detalii stranii ți se perindă pe dinainte, întărindu-ți convingerea că zodia culturii tradiționale suferă o mutație cruntă. ■